ТАҚРИЗ

ба диссертатсияи Ҳалимзода Далер Обид дар мавзуи «Таҳаввули равобити сиёсиву дипломатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Исломии Эрон дар қаринаи сиёсати "Дарҳои кушод" (солҳои 2003 – 2021)», ки барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои таърих аз рӯйи ихтисоси 6.1.6. Таърихи муносибатҳои байналмилалӣ ва сиёсати беруна пешниҳод шудааст

Диссертатсияи Ҳалимзода Далер Обид ба омӯзиши яке аз самтҳои муҳимми сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистони соҳибистиқлол бахшида шудааст. Муаллиф муносибатҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Исломии Эронро дар пайванди муколамаи сиёсӣ, ҳамкориҳои иқтисодӣ ва робитаҳои фарҳангӣ таҳқиқ намуда, барои шарҳи тағйирёбии онҳо дар солҳои 2003–2021 сиёсати «дарҳои кушод»-ро ҳамчун заминаи асосии таҳлил интихоб кардааст. Чунин гузориши масъала имкон медиҳад, ки равобити ду кишвар дар доираи манфиатҳои давлатӣ ва шароити таърихии рушди онҳо арзёбӣ гардад.

Мубрамии мавзуъ аз хусусияти муносибатҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Исломии Исломии Эрон бармеояд. Умумияти забонӣ ва мероси фарҳангӣ барои наздикшавии ду давлат имкониятҳои васеъ фароҳам овардаанд, вале суръат ва натиҷаҳои ҳамкорӣ дар тамоми давраи таҳқиқ яксон набудаанд. Эътимоди сиёсӣ, тафовути низомҳои давлатӣ, масъалаҳои амниятӣ, маҳдудиятҳои молиявию нақлиётӣ ва вазъи минтақавӣ ба равобит таъсир расонидаанд. Аз ин рӯ, омӯзиши ин муносибатҳо таҳлили сабабҳои густариш, коҳиш ва барқароршавии ҳамкориро тақозо мекунад.

Аз ҷиҳати мазмун рисола ба таърихи муносибатҳои байналмилалӣ ва сиёсати хориҷӣ тааллуқ дошта, дар маркази он ташаккули равобити байнидавлатӣ, фаъолияти дипломатӣ, санадҳои ҳамкорӣ ва натиҷаҳои амалии онҳо қарор гирифтаанд.

Сохтори диссертатсия аз муқаддима, се бобу шаш зербоб, хулоса ва рӯйхати сарчашмаҳо иборат буда, барои баррасии самтҳои асосии мавзуъ мувофиқ мебошад.

Дар муқаддима зарурати таҳқиқ, дараҷаи омӯзиши мавзуъ, мақсаду вазифаҳо, доираи замонӣ, асосҳои назариявӣ, навгонии илмӣ ва аҳаммияти амалии кор муайян шудаанд. Масъалаи марказӣ омӯзиши пайванди сиёсати «дарҳои кушод» бо таҳаввули равобити Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Исломии Эрон буда, вазифаҳои таҳқиқ аз баррасии заминаҳои таърихӣ то муайян намудани имкониятҳои минбаъдаи ҳамкориро фаро мегиранд.

Дар баррасии таърихнигорӣ осори муҳаққиқони тоҷик, эронӣ, рус ва дигар муаллифон таҳлил шудааст. Муаллиф ба масъалаҳои даврабандии муносибатҳо, сабабҳои сардшавии робитаҳо ва таносуби омилҳои фарҳангӣ бо манфиатҳои

сиёсӣ таваҷҷуҳ намуда, ҷойгоҳи таҳқиқоти худро дар заминаи осори пешин муайян мекунад.

Пойгоҳи сарчашмавии рисола санадҳои меъёриву ҳуқуқӣ, созишномаҳо, ёддоштҳои тафоҳум, маводи комиссияҳои муштарак, суханрониҳои расмӣ, маълумоти оморӣ, осори илмӣ ва матбуотро дар бар мегирад. Маводи бойгонии ҷории вазоратҳои корҳои хориҷӣ ва фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон низ истифода шудааст. Ин гуногунӣ барои муқоисаи ҳадафҳои эълоншуда бо иҷрои тавофуқҳо замина фароҳам меорад. Дар арзёбии онҳо ҷудо намудани мазмуни санад, гузориши расмӣ ва тафсири муҳаққиқ зарур аст.

Асосҳои методологии корро принсипҳои таърихият, воқеъбинӣ ва низоммандӣ ташкил медиҳанд. Равиши таърихию муқоисавӣ барои омӯзиши марҳалаҳои муносибатҳо ва таҳлили мазмунии санадҳо барои муайян кардани механизмҳои ҳамкорӣ истифода шудааст. Робитаҳои сиёсӣ, иқтисодӣ ва фарҳангӣ ҳамчун ҷузъҳои ба ҳам таъсиррасон арзёбӣ мешаванд. Муқоисаи маълумоти ҳар ду ҷониб ва дақиқсозии истинодҳои бойгонӣ метавонад далелнокии натиҷаҳоро тақвият диҳад.

Боби якум ташаккул ва таҳаввули робитаҳои сиёсиву дипломатиро фаро мегирад. Дар зербоби якуми боби якум заминаҳои муносибатҳои солҳои 1990-ум, барқароршавии робитаҳои дипломатӣ, ифтитоҳи намояндагӣ, сафарҳои аввалини расмӣ ва ташаккули пойгоҳи шартномавӣ баррасӣ шудаанд. Ин масъалаҳо гузариш аз эътирофи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳамкории мунтазами байнидавлатиро нишон медиҳанд.

Нақши Ҷумҳурии Исломии Эрон дар музокироти сулҳи тоҷикон ва кӯмакҳои башардӯстона дар пайванд бо ташаккули эътимоди сиёсӣ арзёбӣ мегардад. Чунин баррасӣ робитаи истиқрори сулҳро бо васеъшавии имкониятҳои сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон равшан месозад. Тафовути мавқеъҳо ва ҳассосияти масъалаҳои сиёсии ин давра муносибати мутавозин ба сарчашмаҳоро тақозо мекунанд.

Зербоби дуюми боби якум ба таҳаввулоти ибтидои асри XXI, сиёсати «дарҳои кушод», сафарҳои сатҳи олӣ, робитаҳои байнипарлумонӣ ва ҳамкорӣ дар доираи созмонҳои байналмилалию минтақавӣ бахшида шудааст. Баррасии формати Тоҷикистон –Эрон – Афғонистон, манфиатҳои нақлиётию энергетикӣ ва муҳити амниятӣ муносибатҳои дуҷонибаро бо равандҳои минтақавӣ мепайвандад.

Муаллиф сардшавии робитаҳоро дар миёнаи даҳсолаи дуюми асри XXI ва нишонаҳои эҳёи муколамаро аз соли 2019 таҳлил мекунад. Натиҷаҳо нишон медиҳанд, ки умумияти фарҳангӣ дар ҳамбастагӣ бо эҳтироми соҳибихтиёрӣ, дарки масъалаҳои амниятӣ ва эътимоди сиёсӣ ба ҳамкории устувор мусоидат менамояд. Даврабандии пешниҳодшуда муфид аст, аммо ҳудуди марҳалаҳои

сулҳ, густариши ҳамкориҳои баъдиҷангӣ, коҳиш ва эҳёи робитаҳо бояд бо меъёрҳои ягона мушаххас шавад.

Дар боби дуюм ҳамкориҳои иқтисодию иҷтимоӣ ҳамчун самти татбиқи амалии сиёсати «дарҳои кушод» таҳқиқ шудаанд. Зербоби якуми боби дуюм заминаи ҳуқуқӣ, фаъолияти Комиссияи муштарак, тиҷорат, сармоягузорӣ ва робитаҳои соҳавиро баррасӣ мекунад. Ёддоштҳои тафоҳум ва протоколҳо механизмҳои пешбинишудаи ҳамкориро дар энергетика, саноат, кишоварзӣ, нақлиёт ва хизматрасонии техникӣ инъикос менамоянд.

Таваҷҷуҳ ба Комиссияи муштарак ҳамчун ниҳоди табдилдиҳандаи тавофуқҳои сиёсӣ ба қарорҳои иқтисодӣ аз ҷиҳатҳои арзишманди ин бахш мебошад. Омӯзиши фаъолияти он роҳҳои гузариш аз эълони омодагӣ ба қабули қарор ва ташкили иҷрои онро равшан месозад.

Дар зербоби дуюми боби дуюм лоиҳаҳои муштараки байнидавлатӣ ва минтақавӣ, аз ҷумла НБО «Сангтӯда-2», нақби «Истиқлол», корхонаи «ТоҷИрон» ва ташаббусҳои нақлиётию энергетикӣ баррасӣ шудаанд. Муаллиф аҳаммияти онҳоро барои ниёзҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон нишон медиҳад. Муқоисаи тарҳҳои анҷомёфта, таъхирёфта ва амалинашуда барои арзёбии иҷрои тавофуқҳо муҳим аст. Дар ин маврид имзои санад, оғози сохтмон, ба истифода супоридан ва натиҷаи иқтисодии иншоот бояд фарқ карда шаванд.

Таҳримҳо нисбат ба Ҷумҳурии Исломии Эрон, мушкилоти пардохту сармоягузорӣ, маҳдудияти роҳҳои иртиботӣ ва вазъи Афғонистон вобастагии ҳамкориҳои иқтисодиро аз муҳити сиёсӣ нишон медиҳанд. Муқоисаи омор ва дақиқсозии санаҳои татбиқи лоиҳаҳо имкон медиҳад, ки натиҷаҳои воқеӣ аз имкониятҳои эълоншуда ҷудо арзёбӣ гарданд.

Боби сеюм имкониятҳо ва дурнамои ҳамкориҳои фарҳангӣ дар қаринаи Консепсияи сиёсати хориҷӣ фаро мегирад. Дар зербоби якуми боби сеюм заминаҳои таърихию забонӣ, санадҳои ҳамкорӣ, фаъолияти ниҳодҳои фарҳангӣ, рӯзҳои фарҳанг, ҷашнҳои адабӣ, ҳамоишҳои илмӣ ва табодули китобу ҳайатҳо таҳқиқ шудаанд. Фарогирии илм, маориф, китобдорӣ, синамо ва театр нақши донишгоҳҳо, пажӯҳишгоҳҳо ва аҳли илму ҳунарро дар таҳкими пояҳои иҷтимоии муносибатҳо ошкор месозад.

Зербоби дуюм боби сеюм рушди барномаҳои илмӣ, табодули донишҷӯён, ҳамкориҳои нашриву китобдорӣ, сайёҳии фарҳангӣ, робитаҳои байнишаҳрӣ ва ҷалби ҷавононро пешниҳод мекунад. Рақамисозии мероси муштарак бо имкони ҷустуҷӯ дар хатти кириллӣ ва форсӣ аҳаммияти амалӣ дорад. Натиҷаи асосии боб муайян намудани шартҳои истифодаи ин мерос аст: барномаҳои пайваста, маблағгузорӣ ва ниҳодҳои масъул. Тавсияҳои муаллиф бояд аз натиҷаҳои аллакай бадастомада ҷудо пешниҳод шаванд.

Навгонии умумии рисола дар кӯшиши баррасии якҷояи омилҳои сиёсӣ, иқтисодӣ ва фарҳангӣ, ба низом даровардани марҳалаҳои муносибатҳо ва муайян намудани шартҳои эҳёи эътимод ифода меёбад. Хулосаи қобили тавақҷуҳи муаллиф ин аст, ки пайванди фарҳангӣ имкони наздикшавиро фароҳам меорад, аммо устувории ҳамкорӣ ба мувофиқати манфиатҳо ва фаъолияти ниҳодҳои байнидавлатӣ вобаста мебошад. Ҳангоми баёни навгонӣ беҳтар аст маҳз ҳамин натиҷаҳои мушаххас таъкид шаванд, даъвои фарогири «бори аввал» таҳлили муқоисавии бештарро бо таҳқиқоти пешин талаб мекунад.

Дар хулоса натиҷаҳои таҳқиқ ҷамъбаст ва тавсияҳои амалӣ пешниҳод шудаанд. Ҷамъбасти масъалаҳои сиёсӣ, иқтисодӣ ва фарҳангӣ барои дарки мантиқи умумии таҳаввули равобит муфид мебошад. Саҳми муаллиф дар интихоби мавзуъ, ҷамъоварӣ ва гурӯҳбандии мавод, муқоисаи марҳалаҳо ва пешниҳоди шарҳи ҳамбастагии самтҳои ҳамкорӣ ифода меёбад. Маводи кор метавонад дар таълими таърихи сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон, муносибатҳои байналмилалӣ ва дипломатияи иқтисодию фарҳангӣ истифода шавад.

Мувофиқи маълумоти муқаддима, натиҷаҳои таҳқиқ дар 10 мақола, аз ҷумла 5 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон инъикос ёфтаанд.

Ҳамин тариқ, самти таҳқиқ ва натиҷаҳои асосии кори Ҳалимзода Далер Обидро мусбат арзёбӣ мегардад. Диссертатсия масъалаи муҳимми таърихи равобити Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Исломии Эронро фаро гирифта, барои омӯзиши таҷрибаи сиёсати «дарҳои кушод» маводи арзишманд пешниҳод мекунад. Бо дарназардошти мазмун ва натиҷаҳои бадастомада, корро барои пешниҳоди минбаъда ба ҳимоя аз рӯйи ихтисоси 6.1.6. Таърихи муносибатҳои байналмилалӣ ва сиёсати беруна тавсия медиҳам.

Роҳбари илмӣ,
номзади илмҳои таърих, дотсент **Розиқов Ф. М.**

Имзои Розиқов Ф. М.-ро тасдиқ мекунам.
Сардори раёсати кадрҳо ва
корҳои махсуси ДМТ **Шодихонзода Э. Ш.**
аз «24» 08 соли 2026